

Sultan Alp'Arslan'ın Nasrânî Memleketlerinden Olan Ani ve Diğer Bazı Yerleri Fethetmesinin Zikri (x)

Prof.Dr. Ali Sevim

Sultan Alp-Arslan (H. 456 yılının) Rebiülevvel ayı başlarında (1054 Şubat sonları) *Rey* şehrinden hareketle *Azerbaycan*'a doğru yola çıktı. O, *Bizans* (Rum)'lularla savaşmak amacıyla, *Merend*'e geldiği zaman burada, Bizansa karşı gaza yapmakta olan *Türkmen* emirlerinden *Tuğtigin* adlı bir emir, kendisine geldi. Bu emirin beraberinde, kendi oymağına mensup kalabalık bir cemaat bulunuyordu. (Bizans ülkesinde) cihad yapmağa iyice alışmış olan bu cemaat, bu memleketi gayet iyi biliyordu. *Tuğtigin*, Bizans'a karşı yürümesi hususunda *Alp-Arslan*'ı teşvik ve *Bizans* topraklarına giden kestirme yolu kendisine göstereceğini de, taahhüt etti. *Sultan*, yanında *Tuğtigin* olduğu halde, askerleriyle birlikte bu memleketin sarp ve dar yerlerinden geçerek, *Nahcivan*'a ulaştı. Burada *Aras* nehrini geçmek için

büyük kayıklar (السفن) yapılması hususunda emirler verdi. Bu sırada kendisine, *Azerbaycan*'a ait bulunan *Hoy* ve *Selmas* şehirleri halkının itaat vecibelerini yerine getirmeyip bunlardan imtina ettikleri bildirildi. Bunun üzerine *Alp-Arslan*, onları itaate davet ve aksi halde (sonlarının kötü olacağı hususunda) tehdit etmek amacıyla, *Horasan* 'Amidi'ni, onların üzerine gönderdi. Bunun üzerine adı geçen şehir halkları itaat ile, onun taraftarı olarak askerleri arasına katıldılar. Burada sayısız asker ve birçok Melik, *Sultan*'a iltihak etti.

Sultan, gemi yapımı ve asker toplama işlerini bitirdikten sonra, *Gürcü Memleketleri*'ne yöneldi. Askerlerinin başına, oğlu *Melikşâh* ile veziri *Nizâmülmülk*'ü vekil bırakmıştı. *Melikşâh*, *Nizâmülmülk* ile beraber, içinde çok sayıda *Bizans* askerinin bulunduğu bir *Kale* üzerine yürüdü. *Kale*'dekiler aşağıya inip, (Türk) askerlerinden bir kısmını yakalılarak imha ettiler. Bunu mütaakıp *Melikşâh* ve *Nizâmülmülk*, (atlarından) inip (yaya olarak), *Kale*'de bulunanlara karşı hücum ederek, savaştılar. Bu savaşta *Kale emiri* öldürüldü ve *Kale* de işgal edildi (1).

Buranın alınmasından sonra, *Melikşah* ve *Nizamülmülk*, *Sürmari* kalezine yöneldiler. Burası, içinde akar suları, bağ ve bahçeleri bulunan bir kale idi. Burası da,

x) İBNÜ'L-ESİR, "El-Kâmil fi't-Târih" Tornberg yayını, X. 27-28; h. 456 (1964) yılı olayları.

1) Burası *Ağrı Dağı* eteğindeki *Eski-Iğdır* da denilen "Korgan" olsa gerek (M.F. Kırzioğlu).

yapılan savaş sonunda işgal edildikten sonra, *Kale*'deki halk aşağı indirildi. *Melikşâh* bu kalenin yakınında bulunan başka bir *Kale*'yi de (2) aldıktan sonra, yıkmak istediye de, *Nizâmülmülk*: "Burası bir islâm ucu (sagr)'dur" diyerek, onu bundan menetti. *Melikşâh* buraya kendi adamlarını yerleştirdikten başka, yiyecek madde ve silâh depo etti. O fethettiği bütün bu kaleleri, *Naheivan Emrîri*'ne verdi.

Melikşah ve *Nizâmülmülk* (daha sonra) *Meryemnişin şehri* (3) üzerine yürüdüler. Şehirde, çok sayıda ruhban ve keşiş oturuyordu. *Nasranî* melikleri ve halkı, bu şehir ahalisini, aziz ve mübarek sayarak, ziyarete gelirlerdi. Burası sağlam ve mahfuz bir yerd. Şehir surları, demir ve çivilerle birbirine kenetlenen büyük taşlardan yapılmıştı. Kalenin yanında büyük bir nehir vardı. *Nizamülmülk* savaş için gerekli olan büyük kayık vesâir malzemeyi hazırlattıktan sonra, savaşa giriştiler. Gece gündüz savaşıldı. (Türk) askerleri, nöbetleşerek savaşıyorlardı. Bu yüzden *küf-far* bunaldı ve yorgunluğa duçar oldu. *Müslümanlar* (Türkler), surlara yaklaşıp, üzerlerine halatlar atarak, yukarı çıktılar. Çünkü sur taşlarının sağlamlığı sebebiyle, (onları delmek için kullandıkları) kazmaları körlenmişti. Müdafiler, *Türk* askerlerini sur üzerinde görünce, savunma güçleri kırıldı ve direnmeden dolayı pişmanlık duyular. *Melikşâh* ve *Nizâmülmülk*, şehre girerek kiliseleri yakıp yıktılar, halkın bir çoğunu öldürdüler. birçoğu da *Müslüman* olmak suretiyle ölümden kurtuldular.

Sultan Alp-Arslan, oğlu'nu ve *Nizamülmülk*'ü yanına çağırdı. Tanrının oğluna müyesser kıldığı fetihlerden dolayı, sevindi. *Melikşâh* (babasına gelirken) yolu üzerinde bulunan *birkaç kale ve müstahkem mevkii* de feth ile, sayısız *Nasranî* de tutsak aldı.

(Daha sonra) *Alp-Arslan*, *Sebid-Şehr* üzerine yürüdü. Şehir halkı ile *Müslümanlar* arasında çok şiddetli savaşlar oldu. Birçok *Müslüman*, şehit edildi. Neticede Tanrı, buranın da fethini *Alp-Arslan*'a müyesser kıldı.

Sultan Alp-Arslan Ağal-lâl (آغال لال) şehrine yöneldi. Burası muhkem, surları yüksek ve binaları tepeler üzerine inşa edilmiş bir yer idi. Şehir, doğu ve batı yönünden yüksek dağlarla çevrili idi. Buradaki dağ üzerinde de *birkaç kalesi* vardı. Diğer iki tarafından da geçilmesi güç büyük bir nehir akıyordu. *Müslümanlar* şehri görünce, burasını feth ve istilâ etmekten âciz kalacakları kanısına kapıldılar. Şehir hâkimi bir *Gürcü* idi. Yukarıda fethinden bahsettiğimiz memleketlerin hâkimleri de, birer *Gürcü* idiler. *Sultan*, nehir üzerine uzun bir köprü kurdu. Savaş şiddetlendi. (Bu sırada) şehirden yardım ve imdad istiyen iki kişi gelip, *Alp-Arslan*'dan, kendileriyle birlikte *Kale*'yi teslim almak üzere, bir miktar asker göndermesini

2) *Surmarı* (Sürmeli/Iğdır-Karakalası) batısındaki bu yer, şimdiki *Kulp* (Tuzluca) kalesidir (M.F. Kırzioğlu).

3) *Gümrü* (Leninakan) batı kuzeyinde ve *Arpaçayı* solundaki *Pahlavunt* (Arşaklı) hanedanı mülkü *Marmaşen* kasabası.

talep ettiler. Bunun üzerine *Sultan*, seçkin bir birlik gönderdi. Askerler kalenin surları önündeki maniyayı (**ألفيل**) geçer geçmez, *Gürcüler*, onların etrafını sararak öldürdüler. *Müslümanlar*, yolların darlığı sebebiyle, kaçmağa muvaffak olmadılar. (Daha sonra) *Gürcüler*'in kaleden çıkarak (Türk) askerlerine saldırmaları üzerine, şiddetli bir savaş başladı. (Çarpışma) gürültüsünü işiten *Alp-Arslan*, bu sırada namaz kılıyordu. O, namazı bitirinceye kadar, hiç gözükmeydi. Sonra atlanıp *Küffâr*'a karşı ilerledi ve savaşmağa başladı. *Müslümanlar* ağır başarılar, onları bozdular ve şehre girdiler. (Böylece) *Alp-Arslan* şehre hâkim oldu.

Fakat şehir müdafilerinden bir kısmı, burçlardan birinde direnmeye devam etti. *Sultan*, burcun odun yığılması yakılmasını emretti. Emir yerine getirilerek, burç ve içindekiler ateşe verildi. *Sultan*, artık çadırına dönmüştü. *Müslümanlar*, şehirden sayısız ganimet ele geçirdiler. Gece olunca, şiddetli bir rüzgâr çıktı. Burcun yakıldığı atesten oldukça büyük parçalar kalmıştı. Şiddetli esen rüzgâr arta kalan bu ateş parçalarını (şehir üzerine) savurarak şehri tamamen yaktı. Bu (olay 456 yılı *Receb* (19 Haziran-18 Temmuz 1064) ayında vukubuldu.

Sultan Alp-Arslan (yukarıda söz konusu edilen) *Kale*'nin yakınlarında bulunan *muhkem bir kaleyi* de fethettikten sonra, *Kars* ve *Anı* şehirleri yönüne hareket etti.

Bunların yakınlarında (**دسل ورد**) ve (**نورة**) adlı iki yöre vardı. Bu yöre ahalisi, kalelerinden dışarı çıkarak, *İslâmiyeti* kabul ettiler. Bunun üzerine, buradaki kiliseler yakılıp, (yerlerine) mescitler inşa edildi. Daha sonra *Sultan Alp-Arslan Anı*'ya geldi. O şehir önlerine ulaşıncaya burasının, mahfuz ve alınması güç bir yer olduğunu gördü. Şehir, üç yönden *Aras* nehri, öteki yönden de hızlı akan derin bir su ile çevrilmişti. Eğer bu suya büyük bir taş atılacak olursa, taş mutlaka yuvarlanır ve sürüklenir. Şehre giden yol, bir hendek üzerinden geçmektedir. Şehir surları, sağlam taşlardan yapılmıştır. Burası kalabalık nüfuslu, mamûr ve büyük bir şehirdir. İçinde *beş yüzden fazla kilise* vardır.

Sultan Alp-Arslan tarafından kuşatılıp sıkıştırılmağa başlanan şehrin, sağlam surlarla korunmuş olması sebebiyle, askerlerin fetihden ümitleri kesilmiş, gibiydi. Fakat *Sultan*, tahtadan bir burç yaptırarak, üzerine *mançınık* kurdurup okçular ve vuruşucu askerler yerleştirdi. Bu suretle surlardaki *Bizanslı* müdafiler, uzaklaştırıldı. *Türk* askerlerinin surları delmek için harekete geçtikleri sırada, hiç akla hayale gelmeyen bir Tanrı lütfu, onlara erişti: Şehir surlarından büyük bir parça, kendiliğinden yıkıldı. Askerler bu yıkılan yerden şehre girerek, (direnen) ahaliden pek çoğunu öldürdüler. Öyle ki, öldürülenlerin çokluğundan, yolların kapanması sebebiyle, bir kısım askerler şehre girmekte güçlük çektiler. Bir o kadar da, tutsak alındı.

Bu fetih müjdesi, (İmparatorluğa ait) bütün memleketlere (birer mektupla) bildirildi ve *İslam Dünyası*, sevinç içinde kaldı. (Bu cümleden olarak) *Bağdad*'a

